Stud.med. Peter Christen Asbjørnsen

Michael 2026; 23: 459–462
doi: 10.5617/michael.13805

Hva har Peter Christen Asbjørnsen med medisin og helsehistorie å gjøre? Mer enn man skulle tro, viste et seminar om eventyrsamlerens mange sider.

Peter Christen Asbjørnsen (1812–1885) er en av de mest allsidige skikkelsene i norsk kultur- og vitenskapshistorie på 1800-tallet. Han er først og fremst kjent for innsamlingen og utgivelsen av norske folkeeventyr sammen med Jørgen Moe (1813–1882), men han var også naturforsker, folkeopplyser, kokebokforfatter og en engasjert samfunnsdebattant.

Mindre kjent er det at Asbjørnsen også studerte medisin en periode. I 1837 begynte han ved Det Kongelige Frederiks Universitet i Christiania. I et par år fulgte han forelesninger blant annet i anatomi, fysiologi og kjemi. Han besøkte også de medisinske og kirurgiske klinikkene og arbeidet som frivillig ved Hudavdelingen, men etter hvert vendte han seg mot botanikk og zoologi og fullførte aldri medisinstudiet.

Helsehistorisk forum arrangerte 10. september 2026 et seminar sammen med *Asbjørnsenselskapet* for å belyse flere av de mindre kjente sidene ved Asbjørnsens virke. Selskapet ble stiftet i 2008 og har som formål å fremme kjennskapen til hans liv, virke og forfatterskap.

Innledere var Erik Henning Edvardsen, leder av Asbjørnsenselskapet, lege Otto Closs og fortellerkunstner Mimesis Heidi Dahlsveen (figur 1).

Filantrop, livsnyter og naturforsker

Erik Henning Edvardsen tegnet et bilde av Asbjørnsen som omfattet langt mer enn den velkjente eventyrsamleren (figur 2). Gjennom samtidige illustrasjoner, portretter og historiske dokumenter belyste han Asbjørnsens mange interesser og hans plass i 1800-tallets samfunns- og kulturliv.

Figur 1. Seminarets tre innledere, fra venstre: Otto Closs, Mimesis Heidi Dahlsveen og Erik Henning Edvardsen. Foto: Erlend Hem

Asbjørnsen reiste mye og hadde et bredt kontaktnett. Innlegget berørte også hans sosiale liv og opphold ved europeiske kursteder, blant annet Karlsbad, dagens Karlovy Vary i Tsjekkia. Slik trådte både filantropen, naturforskeren og livsnyteren frem.

Kokebokforfatter og folkeopplyser

Otto Closs tok utgangspunkt i Asbjørnsens interesse for å anvende naturvitenskapelig kunnskap i dagliglivet, særlig innen matlaging og ernæring. Et sentralt eksempel var kokeboken *Fornuftigt Madstel*, som han utga i 1864 under pseudonymet Clemens Bonifacius.

Asbjørnsen mente at matlaging ikke bare skulle bygge på tradisjon og nedarvede oppskrifter, men også på kunnskap om kjemi, fysiologi og næringsstoffer. Han kritiserte samtidens kokebøker for utilstrekkelig veiledning om hvordan råvarer burde behandles for å bevare næringsverdien. Dårlig tilberedning kunne føre til både svekket helse og sløsing med ressurser. Dette var et folkeopplysningsprosjekt med medisinske og samfunnsøkonomiske ambisjoner.

Figur 2. Peter Christen Asbjørnsen under innsamling av eventyr. Oljemaleri av Johan Fredrik Eckersberg (1822–1870), 1866. Privat eie. Gjengitt med tillatelse.

Synspunktene førte til en offentlig strid med Eilert Sundt (1817–1875). Denne såkalte grøtstriden dreide seg om forholdet mellom vitenskapelig kunnskap, nasjonale mattradisjoner og dagliglivets praksis. Asbjørnsen argumenterte for en mer vitenskapelig tilnærming til matlagingen.

Gutten med øldunken

Det siste innlegget ble holdt av fortellerkunstner og dosent ved OsloMet, Mimesis Heidi Dahlsveen. Hun fremførte eventyret *Gutten med øldunken*, som er særlig interessant sett med helsehistoriske briller.

Eventyret ble første gang trykt i 1866 og inngår i en større europeisk eventyrtradisjon om Døden og legekunstens grenser. Det handler om en gutt som etter lang tjeneste får en dunk med godt juleøl som lønn. På vandringen møter han først Vårherre og deretter djevelen, men avviser begge. Til slutt møter han Døden, som han oppfatter som den mest rettferdige, fordi Døden rammer både fattige og rike. Som belønning får gutten evnen til å se Døden hos syke mennesker. Han får også en helbredende drikk og blir etter hvert en berømt lege. Når Døden står ved den sykes føtter, kan gutten gi helsedrikken og gjøre vedkommende frisk. Står Døden ved hodet, er pasienten dødsdømt.

Eventyret kan leses som en fortelling om legekunstens muligheter og grenser. Gutten kan forutsi sykdommens utfall uten medisinsk kunnskap. Han har et enkelt og tilsynelatende ufeilbarlig prognostisk system: Døden er legemliggjort og kan observeres. Behandlingen skjer gjennom et konkret legemiddel, helsedrikken fra øldunken.

Fortellingen reiser spørsmål om forholdet mellom medisinsk kunnskap, helbredelse og dødens uunngåelighet. Legens makt er stor, men ikke ubegrenset. Han kan behandle sykdom, men må forholde seg til en grense han ikke selv kontrollerer.

Frøyas smykke

Dahlsveen avsluttet med den norrøne fortellingen om Frøyas smykke, Brisingamen. Ifølge en av overleveringene ble gudinnen Frøya så betatt av et praktfullt smykke som fire dverger hadde laget, at hun gikk med på å tilbringe en natt med hver av dem for å få det.

Fortellingen har en forbindelse til Asbjørnsens naturvitenskapelige virksomhet. I 1853 oppdaget han en hittil ukjent sjøstjerne på omkring 400 meters dyp i Hardangerfjorden. Asbjørnsen ga den navnet *Brisinga endecacnemos*, inspirert av Frøyas sagnomsuste smykke. Funnet ble vitenskapelig publisert i 1856.

Slik knyttet Asbjørnsen mytologien til naturvitenskapen. Man kunne nesten si at han fant Brisingamen på havets bunn.

En redigert versjon av seminaret er tilgjengelig på *Helsehistorisk forums* nettside.

Erlend Hem
erlend.hem@lefo.no

Erlend Hem er instituttsjef i Legeforskningsinstituttet, professor ved Universitetet i Oslo, styreleder i Helsehistorisk forum *og redaktør i* Michael.